

Nyílt nap az Országos Idegennyelvű Könyvtárban

Szeptember 26-án nagy sikerrel rendezte meg immár tradicionális nyílt napját az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK).

Az Európa Tanács kezdeményezésére 2001-ben, a nyelvek európai éve alkalmából jelölték ki a nyelvek európai napját. Azóta szeptember 26-án számos országban állami és civil szervezetek események egész sorával hívják fel a figyelmet a nyelvek sokszínűségére, az élethosszig tartó nyelvtanulásnak és a nyelvtudás szinten tartásának fontosságára. Ehhez csatlakozott egész napos rendezvényeivel az OIK, és ünnepelte így is fennállásának ötvenedik évfordulóját.

A könyvtár főigazgatója, *Mender Tiborné* köszöntötte a megjelenteket, majd *Schneider Márta*, az Oktatási és Kulturális Minisztérium szakállamtitkára nyitotta meg a programokat, melyek sorában az első a nagy érdeklődést kiváltó, *Könyvtári szolgáltatások multikulturális környezetben* című konferencia volt. (Erről az írás második részében bővebben is beszámolunk.)

Ezt követően nyílt meg az *Alkotó könyvtáros* című sorozat első bemutatója, *Engel Judit* akvarellkiállítása. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) gödöllői vándorgyűlésén látottak adták az ötletet, hogy a könyvtár az egyesülettel összefogva, a könyvtáros pálya vonzóbbá tétele és társadalmi presztízisének emelése érdekében teremtsen rendszeres bemutatkozási lehetőséget a legkülönbözőbb alkotó tevékenységeket űző könyvtárosoknak.

Az OIK zeneműtárának munkatársa, Engel Judit Egerben többször mutatkozott be csoportos és önálló tárlatokon. Erre a kiállításra főként városokat ábrázoló akvarelljeiből válogatott, s ez a témaválasztás jól illett a nap koncepciójához.

Mivel az OIK a nemzetiségek könyvtári ellátásának felelőse is, magától értetődött, hogy hat magyarországi kisebbség hagyományőrző műsora szerepelt a rendezvények között. Horvát, lengyel, német, román, szerb és szlovák csoport fogadta el a felkérést, zenével, tánccal tették színesebbé

a napot a szépen kialakított, fedett belső udvaron. A hangulat pillanatok alatt felforrósodott, a vendégek csak a helyszűke miatt nem ropták a táncot, de még a lépcsőház ablakából is lógtak.

A program részeként Fuhl Imre *Nemzetiségi életképek* című fotókiállítását is megtekinthették a látogatók.

A nyelv egy másfajta értelmezése is előtérbe került a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségével kialakított jó kapcsolat révén. „*A kéz értelmet szül*” – *jelnyelvi elmélkedés jelnyelven* címmel először személyes tapasztalataikról beszéltek az előadók – természetesen jelnyelven, amit tolmácsok fordítottak beszélt nyelvre. Majd a siket és a halló gyermekek fejlődését, nevelését, oktatását és ezek különbségeit mutatta be *Juhász Ferenc. Sáfrány Margit* az irodalmi művek jelnyelvi adaptációjának folyamatáról és módszereiről beszélt személyes tapasztalatai alapján, s végül irodalmi bemutató és jóízű beszélgetés következett.

Az OIK egy másik sorozatot is útjára indított, az idei nyáron először hirdette meg műfordítási pályázatát. A feladat Philip Larkin angol költő *Leave* című versének magyarra ültetése volt. A beérkezett pályaműveket háromtagú zsűri értékelt, melynek állandó elnöke *Lator László*. Az ünnepélyes eredményhirdetés meglepetést okozott, hiszen az első díjat lényegében egy paródia kapta. A fordító a XIX. századi magyar költészet eszközkészletét mesterien használva magyaráította a művet.

A már-már fáradni kezdő látogatókat csodálatos „udvari muzsikával” kényeztette ezután a könyvtár (ismét a belső udvarban), a Castellano Vonósnégyes Mozart, Sibelius és mások műveit játszotta, az Ars Nova Sacra énekegyüttes pedig (melynek a könyvtár egyik munkatársa is tagja) változatos, a középkori daloktól Kodályig ívelő programmal gyönyörködtette a hallgatókat.

Akiben mindezek mellett még volt elegendő energia, az megtekinthette a raktárakat, vagy teázhatott és beszélgethetett („majdnem öt óra-
kor”) az intézmény vezetőjével, s a nap zárásaként Lovász Irén és barátai (köztük ismét az egyik OIK-os kolléga...) koncertjét élvezhette.

Könyvtári szolgáltatások multikulturális környezetben

A konferenciát a Magyar Könyvtárosok Egyesületével együttműködve szervezte meg a könyvtár, levezetője az egyesület elnöke, *Bakos Klára* volt. A kiváló előadók végig feszült figyelemben tartották a hallgatóságot, s a végén mindenki csak azt sajnálta, hogy az elhangzottak megvitatására már nem maradt idő.

A sort *Feischmidt Margit* kulturális antropológus, az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézetének munkatársa nyitotta meg *Multi-kulturalizmus: kultúra, identitás és politika új diskurzusa* című előadásával. Őt *Klaudy Kinga* egyetemi tanár, a fordítástudomány szaktekintélye követte *A fordítástudomány mint az interkulturális kommunikáció tudománya* címmel. A nyelvi esélyegyenlőségről *Bartos Éva* beszélt, végül pedig *Ungváry Rudolf* első hallásra meglehetősen nehéznek tűnő, ám annál élvezetesebb előadása következett: *Fogalmi struktúrák többnyelvű környezetben – Többnyelvű teauruszok az információs szolgáltatásban*.

A fordítástudomány mint az interkulturális kommunikáció tudománya

A fordítás a XX. század második feléig nem számított önálló tudományos diszciplínának, legfeljebb néhány egyetemi szemináriumon foglalkoztak lelkes tanárok az irodalmi művek átültetésének gondjaival. A múlt század közepe felé jött el az ideje annak a felismerésnek, hogy ez már nem elegendő, hiszen egész életünket átszövi a különböző nyelvek közti kommunikáció szükségé. Fordító- és tolmácsképző intézmények jöttek létre, a fordítás és a tolmácsolás önálló szakmává vált.

A fordítástudomány ma már önálló interdiszciplináris tudományterület, amely a tág értelemben vett nyelvi közvetítést, azaz a fordítás és a tolmácsolás folyamatában szerepet játszó összes nyelvi és nem nyelvi összefüggést vizsgálja. Felhasználja a nyelvészetben belüli és kívüli háttér tudományok eredményeit, terminusait, kutatási módszereit. Hasznos, mert eredményei sok területen alkalmazhatók, a fordítóképzéstől a számítógépes fordítástámogatásig. Ugyanakkor

innovatív tudományág is, hiszen a fordítások mennyiségének növekedése (gondoljunk csak az európai uniós csatlakozásra) és a fordítók, tolmácsok rendelkezésére álló technikai eszközök fejlődése állandóan új kutatási feladatokat kínál. Ilyen az audiovizuális fordítás mint egyfajta akadálymentesítés, és ilyenek például a harctéri tolmácsolás etikai kérdései.

A fordítástudomány fejlődésének első korszaka az 1950–60-as évekre tehető. Ekkor kezdődött meg az elszakadás az irodalmi megközelítéstől, kezdtek kialakulni a saját terminusok. Az 1970-es és 1980-as évek már az interdiszciplinaritás jegyében teltek, a fordítástudomány magába fogadta az összes többi társadalomtudomány eredményeit, átvette kutatási módszereit. Ezek között volt például a szövegnyelvészet, a pragmatika, a számítógépes nyelvészet, a pszichológia, a szociológia, az irodalomtudomány, a filozófia. A '90-es évek és az ezredforduló az európai integráció jegyében telik. Új társadalmi feladatok és új nyelvi technológiák jelentkeztek, velük együtt új kutatási irányok és módszerek alakultak ki.

Magyarországon ma létezik önálló doktori képzés az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Központjában, 2007-től pedig elindul a mesterképzés. A terület saját folyóirata, a *Fordítástudomány*, 1999-ben indult. Rendszeresek a különböző szakmai összejövetelek, konferenciák.

Az interkulturális kommunikáció az eltérő csoportokhoz tartozó emberek interakciója. Viták vannak ma is akörül, hogy vajon melyik tudományterülethez tartozhat egyáltalán ez a kérdéskör. Az üzleti tudományokhoz? A nyelvészethez? A kutatás a félreértésekre koncentrál. A kulturális megközelítés azt igyekszik meghatározni, mikor állítható a beszélőkről, hogy két különböző kultúrához tartoznak. A nyelvészeti azt, hogy ha van közös nyelv, akkor azzal miféle kulturális tudás jár együtt. A beszédcselekvés problémája, hogy a kulturális érintkezési helyzetekben milyen és mekkora az alkalmazkodás.

A fordítástudomány az egyes népekre sajátosan jellemző jeltárgyakat, a reáliákat kutatja, az interkulturális kommunikáció pedig a kulturálisan rögzült viselkedésmintákat. A fordítástudományi kutatások eredményeképpen ma már a rendelkezésünkre állnak úgynevezett reália-szótárak, mint az Angol–magyar kulturális szótár, a Francia–magyar kulturális szótár, a Német–magyar kulturális szótár és ezek fordítottjai.

A fordítók és a tolmácsok munkája olyan felelősséggel jár, amire sokan nem is gondolnának. Egész családok életét befolyásolhatja például az, hogy a tolmács milyen kifejezéseket használ mondjuk egy bevándorlási kérelem elbírálásáról döntő hatóság előtt. Kérdés, hogy lehet-e egyáltalán tolmácsolásnak, azaz nyelvi közvetítésnek nevezni azt a helyzetet, amikor a két fél közül az egyik nemcsak nyelvi, de társadalmilag is kiszolgáltatott. Ez a szituáció persze felvet etikai problémákat is. Vajon a tolmácsnak kihez kell lojálisnak lennie? Visszatartat-e olyan információt, amelyről tudja, hogy káros lehet az alárendelt helyzetben lévők számára? És gondoljunk bele, hogy mindez hogyan vetődhet fel egy háború esetén!

A fordítástudomány dinamikusan fejlődő diszciplína, követi mindennapjaink gyors változásait, igyekszik megfelelni az egyre újabb kihívásoknak. (Klaudy Kinga előadása alapján)

Nyelvi esélyegyenlőség a könyvtári ellátásban

A csatlakozó új országokkal az EU teljes népessége 2007-re eléri az ötszázmilliót, mindez pedig óriási kulturális sokszínűséget jelent. A mindennapok Európájában a gyakorlatban már most is érzékeljük a politikai, gazdasági, kulturális feszültségeket, melyek a kulturális sokszínűségből, a multikulturalitásból fakadnak. Érzékelhetjük ugyanakkor a helyzet kezelését, megoldását célzó szándékot is. Az Európai Unió létrehozásakor megfogalmazott alapszerződés az az iránytű, amely segít eligazodni a bonyolult helyzetben azáltal, hogy értékkeént kezeli a kulturális sokszínűséget. Célja kettős: megőrizni és támogatni ezt a sokszínűséget, valamint mások számára is elérhetővé tenni, vagyis a sokszínűség tiszteletben tartása mellett igyekeznek előtérbe helyezni, meggyőzően felmutatni mindannyiunk közös kulturális örökségét is. Kétirányú törekvés szemtanúi vagyunk tehát: a kultúrák sokszínűségének megőrzése a kulturális azonosságtudat megtartását, az összeadódó közös kulturális kincs elismerése, jelentőségének tudatosítása pedig a kohézió erősítését szolgálja.

A kulturális sokszínűség, természetesen, nyelvi sokszínűséget, soknyelvűséget is jelent. Már e legújabbkori „népvándorlás” megindulása előtt

is ismert volt Európában a többnyelvűség fogalma, a többnyelvű közösségek problémaköre. Óslakosok és egy vagy több bevándorló csoport, újkeletű vagy generációk óta ott élők együttélése; kétnyelvű óslakosok jelenléte egy-egy országban, mely nyelvek közül valamelyik kisebbségben van, régóta ismert és valamilyen szinten kezelt gondjai Európának. Az utóbbi évtizedekben megmutatózó új jelenség, a tömeges munkavállalás miatti bevándorlás, a politikai menekültek, emigránsok áradata csak felerősítette, megkerülhetetlenül a figyelem középpontjába állította a kérdést.

Az európai államok a probléma megoldására többek között az arra alkalmas intézményrendszereik széles körű mozgósításával, bevonásával is igyekeznek a társadalmi béke megvalósítását elősegíteni. Régóta támaszkodnak ezen intézmények sorában a közgyűjteményekre, múzeumokra, levéltárakra, de főként a könyvtárakra. Az Európai Bizottság által néhány év óta kezdeményezett és támogatott, fontos projektek (Calimera, PULMAN) foglalkoztak ezekkel a problémákkal, adtak irányelveket és gyakorlati útmutatást a könyvtárak számára.

A projektek tapasztalatai nyomán a nyilvános könyvtárak más-más szolgáltatásokat nyújtanak az ún. bennszülött, óslakos kisebbség, valamint a frissen bevándorló közösségek tagjai számára. Az előbbi tevékenység elvi alapja többek között egy Európai Karta a Helyi Nyelvekért elnevezésű dokumentum, amelyben az aláírók elrendelik, hogy „határozott fellépéssel szükséges elősegíteni a helyi és kisebbségi nyelvek megvédését”. Nem lebecsülendő egyébként e népcsoportok lakosság száma: most is mintegy negyvenmillió EU-polgárra becsülik azok számát, akik eltérő nyelvet beszélnek annak az államnak a hivatalos nyelvétől, amelyben élnek. Azt mondhatjuk, hogy ez a probléma viszonylag hosszú idő óta megoldott az európai demokráciákban.

Ehhez képest sokkal több nehézséget okoz a frissen bevándorló milliós tömegek nyelvi esélyegyenlőségének a megteremtése. A nyilvános könyvtárak számára jóval nehezebb feladat a bevándorló közösségek nagyságát, összetételét, elhelyezkedését, képzettségét, kulturális igényeit felmérni, mint az óslakos többnyelvű közösségeket. Pedig pontos képpel kell rendelkezniük, ha megfelelő szolgáltatásokkal akarják elősegíteni beilleszkedésüket. A bevándorlást intéző

hatósággal való együttműködés keretében próbálják felismertetni a bevándorlókkal, hogy a könyvtár számukra alapvető fontosságú helyszín, akár a nyelvtanulás, akár az óhazával való kapcsolattartás, akár a kulturális hagyományok őrzése és ápolása, akár a befogadó ország kultúrájának megismerése szempontjából. A közkönyvtárak ismert szolgáltatási típusai – úgy mint a nyitott tanulási központ, közösségi központ (segítség, tanácsadás is), kulturális kávéház, információállomás (mint a benzinkút) – rugalmasak és nyitottak, ezért kiválóan alkalmasak a speciális igényű bevándorló közösségek felkarolására és befogadására. A könyvtárak a szükségletüknek megfelelő anyagokat biztosítanak számukra (például kétnyelvű gyermekanyagokat, jogi és közérdekű információkat, audiovizuális anyagokat), nekik szóló szolgáltatásaik is sokrétűek, a személyes tanácsadástól a kulturális események szervezésén, az internet-használat, az anyanyelvű szövegszerkesztés (speciális betűk, billentyűzetek) lehetőségének biztosításán, a szükséges nyelveken működtetett weboldalakon át a fordítási szolgáltatásokig, a többnyelvű teauruszok összeállításáig, az ICT nyújtotta valamennyi lehetőség felhasználásáig.

A mesébe illő szolgáltatás-repertoár csak speciálisan kiválogatott és felkészített munkatársakkal oldható meg, akik közül többen rendelkeznek a szükséges kisebbségi nyelvek ismeretével. De nemcsak a különböző közösségek nyelvét értik, hanem ismerik irodalmukat, kultúrájukat is, megfelelő anyagokat tudnak számukra beszerezni, feldolgozni és szolgáltatni, s megfelelően felkészültek a személyes kapcsolattartás meglehetősen nehéz és szokatlan formáira is. Gyakorta az egyes kisebbségi, bevándorló csoportok tagjai közül választanak a könyvtárak kapcsolattartó személyt, nem ritkán még könyvtárost is.

A társadalmi befogadás elősegítésének legjobb és legérdekesebb európai könyvtári gyakorlatáról jelentetett meg a Könyvtári Intézet egy füzetet az EuroTéka sorozatában *Esélyteremtés könyvtári eszközökkel* címen, melyben *Feimer Ágnes* kitűnő szakirodalmi szemléje különösen részletesen tekint ki az európai nyelvi, etnikai kisebbségek könyvtári ellátásának kérdéseire. Az Európai Unió tagjaként a lehetőségek tanulmányozását és a felkészülést a könyvtári területen is meg kell kezdenünk, még

akkor is, ha egyelőre nincs kézzelfogható közelségben a probléma. (*Bartos Éva*)

(A konferencián elhangzott másik két előadás összefoglalását következő számunkban közöljük. – a szerk.)

**„...használd ezt a könyvtárat...
a haza tisztességére és oltalmára,
magad és mások hasznára.”**

Tudomány és kutatás a Klimo Könyvtárban

A Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának konferenciája

A Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtára közvetlen jogelődjének tekinthető a Klimo György pécsi püspök (1751–1777) által 1774-ben Magyarországon elsőként nyilvánossá tett Püspöki Könyvtár. A gyűjteményt 1923-ig a pécsi megyéspüspökök gyarapították, így a jelenlegi állomány megközelíti a 35 ezer kötetet. Már a XVIII. században is azzal a céllal alapult a könyvtár, hogy az „újraalapítandó” egyetem tudományos és kutatási céljait kielégítse, ám az álom megvalósulásáig csaknem másfél évszázadnak kellett elteltie.

A gyűjtemény ma az egyetemi könyvtár különgyűjteményeinek legnagyobbika, s hűen az eredeti funkciójához, ma is a tudományos kutatások céljait igyekszik szolgálni. A pécsi Egyetemi Könyvtár mindenkori vezetése nagy figyel-